

Ефективна економіка № 12, 2017

УДК 332.145

*Н. В. Погуда,
к. е. н., доцент, доцент кафедри туристичного та готельного бізнесу,
Національний університет харчових технологій, м. Київ
О. С. Горпинюк,
магістрант, Національний університет харчових технологій, м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ М. БІЛА ЦЕРКВА

*N. V. Pohuda,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Tourism and Hotel Business,
National University of Food Technologies, Kiev
O. S. Horpyniuk,
Master, National University of Food Technologies, Kiev*

FEATURES OF DEVELOPMENT STRATEGY OF THE BILA TSERKVA

У статті проведений аналіз основних показників туристичної діяльності в Україні та Київській області, проаналізовано динаміку та тенденції їх зміни, визначено роль Київської області в структурі доходу від надання туристичних послуг України. Визначено та оцінено туристичні ресурси і чинники, що формують туристичний потенціал міста Біла Церква, виокремлено пріоритетні напрями розвитку туризму міста. Проаналізовано фінансові ресурси Київської області та Білої Церкви, направлені на розвиток туристичної галузі та розглянуто заходи з реалізації стратегічних цілей туристичної сфери.

The article analyzes the main indicators of tourism activity in Ukraine and the Kyiv region, analyzes the dynamics and trends changes, determines the role of the Kyiv region in the structure of income from the provision of tourist services in Ukraine. Defined and analyses the tourist resources and factors which forming the tourist potential of Bila Tserkva and priority directions of city tourism development are determined and analyzed. The financial resources of the Kyiv region and Bila Tserkva which aimed at development of the tourism industry are analyzed, measures are taken to realize the strategic goals of the tourism sector.

Ключові слова: туризм, туристичні потоки, програма розвитку, рекреація, імідж міста.

Key words: tourism, tourist streams, development program, recreation, city image.

Постановка проблеми. Туризм визнається однією з найважливіших галузей світової економіки, що має першочергове значення для усіх країн незалежно від рівня їх розвитку. Будучи основною категорією міжнародної торгівлі послугами, міжнародний туризм складає 7% світового експорту товарів та послуг.

Однак головною проблемою розвитку туристичної сфери Київської області є відсутність системної підтримки та розбудови туристичної інфраструктури, кластерного та єдиного концептуального підходу в формуванні та просуванні туристичних продуктів регіону, а також відсутність розвитку наявного туристичного потенціалу, який безумовно є одним з найбагатших в Україні. Тому виходячи з вищевикладеного, формування стратегії розвитку м.Біла Церква та визначення особливостей її реалізації на місцевому рівні дозволить не лише акцентувати увагу на основних проблемах міста у сфері розвитку туризму, але і дослідити та оцінити пріоритетні напрями розвитку даної сфери.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню розвитку туристичного потенціалу загалом, та Київської області зокрема, присвячено багато наукових праць. Значний внесок в дослідження туристичного потенціалу були привнесені вченими І.М. Школою [1], О. О. Бейдиком [2], А.Т. Макаровим [3], О.О. Любіцевою [4], Н.В. Фоменком [5] та іншими.

Окремим питанням розвитку Київської області та оцінці туристичного потенціалу присвячено роботи багатьох науковців. Так, А.М. Полтавець у своїх працях досліджує рекреаційний потенціал Київської області [6], Л.М. Воловик визначає особливості розвитку рекреаційно-туристичного комплексу Столичного регіону (на прикладі Київської області) [7], В.Л. Глібовець розглядає суспільно-географічні аспекти дослідження міст як центрів туризму (на прикладі Столичного суспільно-географічного району) [8], С.В. Роговський оцінює систему озеленення м. Біла Церква [9], І.В. Давиденко розглядає основні компоненти туристично-рекреаційного потенціалу [10].

Мета дослідження: обґрунтування особливостей стратегії розвитку Білої Церкви та оцінка туристичного потенціалу міста на основі показників розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до даних UNWTO «Tourism Highlights 2017», за останні п'ять років туризм зростає швидше, ніж світова торгівля. Окрім того, 2016 рік став сьомим роком поспіль сталого зростання після глобальної фінансово-економічної кризи 2009 року. У 2016 році число міжнародних туристичних прибутків зросло на 3,9%, що склало 1235 мільйонів, а кількість міжнародних туристів збільшилася приблизно на 46 мільйонів осіб в порівнянні з показником за 2015 рік. Міжнародні туристичні надходження, отримані від подорожей по всьому світу, збільшилися з 495 мільярдів доларів США у 2000 році до 1 220 мільярдів доларів США в 2016 році [11].

За даними Всесвітньої ради з туризму і подорожей WTTC, внесок галузі у світовий ВВП наближається до 10% [12]; в Україні ж частка туристичної галузі в структурі ВВП України знаходиться на рівні 2,2 % [13], що в 4,5 рази менше за показники світового рівня. Питання даної проблематики обговорюється та вивчається багатьма спеціалістами, та політиками зокрема. Так, прем'єр міністр України, Гройсман В.Б. у вересні 2017 року наголосив, що в Україні є можливості швидко збільшити роль туризму в економіці країни.

Так за даними Адміністрації Державної прикордонної служби, за перше півріччя 2017 року до України в'їхало 6,3 млн. туристів, що на 8,7 % більше, ніж в аналогічному періоді 2016 року (5 820 057 ос.). Головною метою за вказаний період є приватні подорожі, на які припадає 94,1 % усіх подорожей, що зросли на 6,8 % у порівнянні з аналогічним періодом 2016 року [14].

Відповідно до «Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» [15], за результатами реалізації даного документу планується досягти таких контрольних показників (за вихідні показники взято показники 2015 року):

- кількості іноземних туристів збільшиться у 2,5 разів (12,9 млн. ос.);
- кількості внутрішніх туристів збільшиться в 5 разів (357 тис. ос.);
- кількості робочих місць у сфері туризму збільшиться в 5 разів (88 тис. ос.);
- наповнення бюджетів усіх рівнів від провадження туристичної діяльності збільшиться в 10 разів;
- кількість суб'єктів туристичної діяльності зросте в 5 разів (6,8 тис. од.) ;
- туристи витратять під час подорожей в Україні до 80 млрд. грн.;
- буде створено позитивний імідж України як країни, привабливої для туризму.

Відповідно до проекту «Програми розвитку туризму та туристичної інфраструктури в Київській області на 2017-2018 роки», дохідна частина від туризму та супутніх послуг (включно з торгівлею) в структурі ВРП Київської області – менш ніж 2%, де часта туризму складає менш ніж 0,4%.

- Зокрема в документі чільне місце посідає SWOT-аналіз Київської області, де у виявлених слабких сторонах наголошено на основних проблемах області, таких як:
- відсутність туристичного ринку та системного розвитку (немає єдиної концепції розвитку та роботи з існуючими суб'єктами та об'єктами туристичного ринку);
 - недосконалість туристичної інфраструктури та послуг сучасного рівня та їх невідповідність міжнародним стандартам;
 - відсутність інформаційного забезпечення для туристичних продуктів;
 - недооцінка значення туризму для розвитку регіону;
 - зростання кількості підприємств туристичного бізнесу у «тіньовому» секторі [16].

У той же час, стратегія розвитку Київської області до 2020 року наголошує, що на сьогодні найбільш динамічно зростаючим сектором світового туристичного господарства є сфера сільського зеленого туризму. Розвиненими місцями зеленого туризму є села Білоцерківського, Богуславського, Вишгородського, Кагарлицького, Переяслав-Хмельницького районів [17].

В документі Програми розвитку малого і середнього підприємництва в Білоцерківському районі на 2015-2016 роки передбачалося залучення суб'єктів малого підприємництва до реалізації інноваційних проєктів, а саме сприяння створенню маршрутів «зеленого» (сільського), культурно-етнографічного туризму, проведення тренінгів «Щодо організації зеленого туризму» [18]. Стратегія розвитку Білої Церкви до 2025 року наголошує на поєднанні туризму та оздоровлення – тобто оздоровчого туризму, що може стати одним з перспективних напрямів туристичної галузі міста.

Також перспективним напрямом може стати і промисловий туризм, об'єктами якого можуть бути діючі промислові підприємства Білої Церкви. Має перспективву потужний і недостатньо використаний потенціал розвитку історико-краєзнавчого, екологічного, екскурсійного, гастрономічного туризму тощо [19].

Використовуючи дані статистичних бюлетенів за 2014-2016 роки, проаналізуємо динаміку кількості суб'єктів туристичної діяльності в Київській області (табл. 1) [20].

Таблиця 1. Динаміка кількості суб'єктів туристичної діяльності в Київській області в 2014-2016 роках				
Рік	Кількість суб'єктів туристичної діяльності в Україні	Кількість суб'єктів туристичної діяльності в Київській обл.	Частка суб'єктів туристичної діяльності Київської області в структурі країни, %	Середній показник кількості суб'єктів туристичної діяльності (на 1 область)
2016	3506	119	3,39	106, 6
2015	3182	90	2,82	95,6
2014	3885	104	2,67	111,6

Відповідно до даних таблиці 1, можна простежити зменшення кількості суб'єктів туристичної діяльності в 2015 році в порівнянні з попереднім роком і збільшення кількості суб'єктів в 2016 році. Говорячи про частку суб'єктів туристичної діяльності Київської області в структурі країни, то за три останні роки вона зростала і на 2016 рік склала 3,39% у загальній частці.

Середні показники кількості суб'єктів туристичної діяльності за 2014-2015 рр. (111,6 та 95,6 відповідно) були трохи вищими за кількість суб'єктів в досліджуваній області (104 та 90). Щодо 2016 року, то в області налічувалось 119 суб'єктів, де середній показник склав 106,6, тобто показник перевищив нормативне значення.

Показник середньооблікової кількості штатних працівників суб'єктів туристичної діяльності у 2014 році становила 130 осіб (середнє по областях - 171 ос.), 2015 році - 92 ос. (середнє по областях - 145 ос.), 2016 році - 104 ос., (середнє по областях - 147 ос.), тобто значення показника в минулому (2016) році наближається до середнього значення.

Частка Київської області в доході від надання туристичних послуг всієї країни у 2014 році склала 0,67%, в 2015 році - 0, 89%, у 2016 році - 1%, тобто значення області для отримання доходу країною зростає з кожним роком.

На території Київської області під охороною держави перебуває близько 6000 об'єктів культурної спадщини, з них 2010 – пам'ятки археології, 1164 – пам'ятки історії, 164 – пам'ятки архітектури. Серед визнаних туристично-культурних центрів області, наведеними в «Стратегії розвитку Київської області на період до 2020 року», чільне місце займає місто Біла Церква [17].

Біла Церква – місто обласного підпорядкування, є крупним промисловим і транспортним вузлом, адміністративно-господарським та культурно-побутовим центром не тільки для свого району, але й для міжрайонної системи розселення.

Серед об'єктів культурної спадщини (https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%B1%27%D1%94%D0%BA%D1%82_%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%BE%D1%97_%D1%81%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D1%89%D0%B8%D0%BD%D0%B8 (<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0>), що занесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, які не підлягають приватизації, в Київській області наявними є 24 об'єкти, зокрема в Білій Церкві - 4 об'єкти: Будівля гімназії (1843 р.), Костел Іоанна Предтечі Хрестителя (1812 р.), Зимовий палац (початок XIX сторіччя), Торгові ряди (1809-1814 рр.) [21].

Варто зазначити, що в місті присутній і науковий об'єкт, що становить національне надбання. Даний об'єкт є унікальним, не піддається відтворенню, втрата або руйнування його матиме серйозні негативні наслідки для розвитку науки та суспільства. В Білій Церкві даний об'єкт представлений генетичним фондом деревних, чагарникових, трав'янистих і квіткових рослин дендрологічного парку «Олександрія» [22].

У таблиці 2 наведено основні чинники та ресурси, які створюють передумови для інтенсифікації туристичних потоків до міста.

Таблиця 2. Туристичні ресурси та чинники, що формують туристичний потенціал м. Біла Церква	
Розташування міста	84 км від Києва. Автошляхи: міжнародний (Санкт-Петербург - Київ - Одеса); регіонального значення – (Київ - Фастів - Біла Церква - Тараща - Звенигородка), (Біла Церква - Тетіїв - Липовець - Гуменне - / М-12/) та (Кременець - Біла Церква - Ржищів).

Природний потенціал	Ландшафтно-рекреаційна зона представлена прибережними територіями р. Рось та р. Протока. Налічується 4 парки (https://wikivisually.com/lang-uk/wiki/%D0%9F%D0%B0%D1%80%D0%BA), 10 скверів (https://wikivisually.com/lang-uk/wiki/%D0%A1%D0%BA%D0%B2%D0%B5%D1%80), 3 бульвари (https://wikivisually.com/lang-uk/wiki/%D0%91%D1%83%D0%BB%D1%8C%D0%B2%D0%B0%D1%80). Ботанічна пам’ятка місцевого значення - урочище «Голендерня». Пам’ятка загальнодержавного значення - дендропарк «Олександрія».
Рекреаційний потенціал	Розвідано родовище мінеральних радонових вод. Функціонує водолікарня та санаторій-профілакторій.
Історико-культурний потенціал	8 пам’яток архітектури та містобудування національного значення та 33 пам’ятки місцевого значення. Пам’ятка археології національного значення - «Городище літописного міста Юр’єв». Науковий об’єкт - генетичний фонд деревних, чагарникових, трав'янистих і квіткових рослин дендрологічного парку «Олександрія». Будівля гімназії (1843 р.), Костел Іоанна Предтечі Хрестителя (1812 р.) - нині органний зал, Зимовий палац (початок ХІХ сторіччя), Торгові ряди (1809-1814 рр.), Білоцерківська Велика хоральна синагога.
Релігійний туризм	9 храмів (з них 7 храмів УПЦ МТ)
Фестивалі	Фестиваль «Козацькі розваги»; фестиваль повітряних куль «Олександрійська феєрія», молодіжний фестиваль вуличного мистецтва «Вільна стіна».

Відповідно до проекту Програми розвитку туризму в Київській області на 2017-2018 роки, загальний обсяг фінансових ресурсів, необхідних для реалізації Програми, складає 10800,00 тис. грн. [16], зокрема вказано, що планується залучити кошти як обласного бюджету, так і державного (таблиця 3).

Таблиця 3.
Ресурсне забезпечення обласної цільової Програми розвитку туризму та туристичної інфраструктури в Київській області на 2017-2018 роки

Обсяг коштів, які пропонується залучити на виконання програми	Етапи виконання програми		Усього витрат на виконання програми (тис.грн.)
	I етап	II етап	
	2017 рік	2018 рік	
Обсяг ресурсів, усього, у тому числі: Обласний бюджет	5300,0	5500,0	10800,0
	2340,0	5100,0	7440,0
Державний бюджет	360,0	0,0	360,0
Кошти небюджетних джерел	2600,0	400,0	1500,0

Загалом у 2014 році надходження до бюджету Білої Церкви становили, за вирахуванням трансфертів міста до центрального бюджету, 919 млн. грн., з яких 304 млн. грн. припали на власні доходи міста (податки, збори, надходження бюджетних установ тощо, за вирахуванням трансфертів до центрального бюджету), а 615 млн. грн. припали на трансфerti з центрального бюджету (субвенції та дотації). У 2015 році до бюджету надійшло 1130,4 млн. грн., з яких 414,5 млн. грн. – власні доходи, а 715,9 млн. грн. – трансфerti з центрального бюджету. У структурі власних доходів найбільшу роль відіграє податок на доходи фізичних осіб, на який припадає майже половина власних доходів міського бюджету. На єдиний податок припадає 14% власних доходів. У сумі, ці два податки формують 64% власних доходів бюджету Білої Церкви, тобто фінансова спроможність міста прямо залежить, в першу чергу, від доходів (здебільшого – заробітних плат) його жителів та від підприємницької активності малого бізнесу.

Відповідно до наведених в Програмі даних, на 2017-2018 роки планується досягти наступних показників якості та ефективності (табл. 4).

Таблиця 4.
Прогнозні показники ефективності та якості Програми розвитку туризму та туристичної інфраструктури в Київській області на 2017-2018 роки

№	Назва показника	Одиниця виміру	Вихідні дані на початок дії Програми	Етапи виконання Програми		Всього витрат на виконання Програми
				2017 рік	2018 рік	
	Показники ефективності Програми					
1.	Збільшення кількості туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності	осіб	11560	13000	15500	10800,0
2.	Збільшення кількості екскурсантів	осіб	1312	1500	1700	
3.	Завантаженість колективних засобів розміщення	коеф*	0,14	0,17	0,5	
	Показники якості Програми					
1.	Збільшення частки надходження туристичного збору по Київській області	%	100	+103	+108	10800,0

2.	Збільшення частки завантаженості колективних засобів розміщення в Київській області	коєф*	17	20	30	
----	---	-------	----	----	----	--

У Програмі розвитку малого і середнього підприємництва в Білоцерківському районі на 2015-2016 роки було заплановано досягнення наступних показників: кількість створених робочих місць - 890 од. (815 од. - на початку створення Програми), кількість фізичних осіб-підприємців - 2450 ос. (2379 ос. на момент створення Програми) [18].

Бюджет міста на 2017 рік за видатками по загальному фонду (з урахуванням внесених змін) затверджений в сумі 1 471 534 807 грн., тоді як на 2016 рік за бюджет був затверджений в сумі 1 097 152 717 грн. Де було передбачено видатки на культуру (Відділ культури і туризму) в сумі 40 398 570 грн., тоді як в 2016 році даний показник склав 33 530 507 грн [23]. Отримані дані говорять про те, що видатки на культуру 2016 року становили 3,06% загальноміського бюджету, тоді як 2017 рік вони склали 2,75% бюджету міста, тобто частка бюджетування даної сфери знизилася.

Досліджуючи питання щодо залучення інвестицій до Білої Церкви, було проаналізовано Програму розвитку м. Біла Церква до 2025 року [19]. Відповідно до даного документу, у місті було п’ять невдалих спроб інвестиційних програм, так і не реалізованих (наявні підприємства зацікавлені платити низьку зарплату). 84% бюджету виділяється на освіту, охорону здоров’я та соціальний захист, тобто бюджет можна охарактеризувати більше як споживчий, ніж інвестиційний. Підприємницьке середовище і нині потребує підтримки та зміцнення, адже багато компаній дотримуються позиції «нульової рівноваги» (ситуація нестабільна, тож ані інвестицій, ані нових працівників).

Згідно стратегічних цілей міста, до 2025 р. планується залучити до 250 млн. дол. інвестицій, за допомогою яких буде створено нові робочі місця та якісно оновлено вже існуючі. МСП відзначають наявність сприятливого бізнес-клімату, тоді як соціально-економічний розвиток міста ґрунтується на основі вибраних розумних спеціалізацій, зокрема на туризмі.

Зокрема стратегічною ціллю є покращення іміджу міста, який має бути посилений надійними та ґрунтовними справами, подіями, запровадженими соціальними й економічними новаціями, досягненнями та здобутками, широко висвітленими в мас-медіа й відомими в регіоні та за його межами. Місто має сформувати й підтримувати позитивний імідж, який згодом перетвориться на бренд. Заходи в рамках даного пріоритету повинні привести до створення більшої кількості робочих місць і мають залучити додаткові інвестиції, особливо до сфери туризму, креативного й розважального бізнесу. Усі ці репутаційні чинники згодом капіталізуються та стануть потужним привабливим чинником для бізнесу й туризму.

Основні запропоновані заходи в рамках пріоритету іміджу міста наступні:

- розробити загальну стратегію та кампанію про Білу Церкву;
- розробити стратегію та план для залучення нових туристів;
- розвивати туристичну інфраструктуру; побудувати тематичний парк у Білій Церкві;
- зміцнити можливості оздоровчого (бальнеологічного) і спортивного туризму в Білій Церкві;
- дослідити близькість столиці Києва; відремонтувати головну площу міста.

Для досягнення необхідних результатів потрібна реалізація даного пріоритету, що відбуватиметься у 5 етапів:

Етап 1: сформулювати позитивну кампанію про Білу Церкву.

Етап 2: підготувати техніко-економічне обґрунтування парку розваг у Білій Церкві.

Етап 3: підготувати концепцію відродження медичного туризму.

Етап 4: підготувати концепцію реконструкції головної площі.

Етап 5: підготувати концепцію громадського простору, рекреаційних зон і набережної річки Рось.

Головна мета залучення туристів та створення міського культурного простору спрямована на здійснення декількох ключових заходів, які повинні збільшувати кількість відвідувачів щороку. Близькість до 4-мільйонного Києва має стати основним активом. Відзначається створення Тематичного парку розваг – особливого типу парку розваг, який ретельно продуманий під певну тему або декілька тем та бальнеологічні можливості міста.

У рамках цього проекту передбачено наступні заходи [24] :

- розробка стратегії та плану залучення нових туристів;
- розвиток туристичної інфраструктури (готелі, ресторани, маршрути, музеї народних майстрів Київської області);
- формування каталогу туристських маршрутів Білої Церкви;
- створення креативної зони в місті (для народних майстрів, творчих студій, митців, музикантів, фотографів, дизайнерів) ;
- розвиток і підтримка культурних національних традицій. Збереження історичного надбання міста;
- популяризація міста як центру бальнеологічного оздоровлення;
- відновлення рекреаційних зон. Очистка р. Протока та р. Рось;
- будівництво тематичного парку в Білій Церкві для активного відпочинку й розваг;
- вивчення думки, чи парк «Олександрія» може бути основним магнітом для туристів;
- дослідження близькості до столиці Києва та переваг Білої Церкви як туристичного центру в регіоні (три області) ;
- організація конкурсів проектів на реконструкцію низки важливих міських просторів: центральної площі, меморіалу Небесної сотні, центрального пляжу, парку Шевченка;
- поліпшення стану благоустрою центральної частини міста: оновлення фасаду будівель, впорядкування вивісок та рекламних площин, догляд за зеленими насадженнями;
- облаштування громадських культурних просторів, що сприятимуть розвитку й згуртуванню громади та приваблять туристів;
- розробка міської програми з культурними та освітніми заходами;
- розробка та створення міського культурного простору.

Висновки. Отже, проведений аналіз перспектив розвитку туризму в Київській області, та м. Білій Церкві зокрема, дозволив сформулювати основні напрями реалізації стратегії розвитку. Так наявність великого туристично-рекреаційного потенціалу та його комплексна оцінка дозволить створити та реалізувати Стратегію розвитку туризму Білої Церкви, а створення єдиного концептуального підходу в формуванні та просуванні туристичних продуктів сприятиме вирішенню проблеми розвитку туристичної сфери. Важливим напрямом у просуванні міста на туристичному ринку є акцентування уваги на бальнеологічному оздоровленні та створити позитивний імідж м. Біла Церква можливо шляхом запровадженням соціальних й економічних новацій, які в перспективі сприятимуть створенню бренду міста. Також з метою посиленого розвитку туристичної сфери потрібна активізація діяльності малого та середнього підприємництва, адже підприємницьке середовище на даному етапі потребує підтримки та зміцнення і залучення інвестиції для розвитку туризму м. Біла Церква.

Список літератури.

1. Школа І.М. Менеджмент туристичної індустрії: навчальний посібник / За ред. проф. І.М.Школи. - Чернівці: ЧТЕІКНТЕУ, 2003. - 662 с.

2. Бейдик О.О. Туристсько-рекреаційні ресурси: навчально-методичний комплекс: 2-е вид., доп. і розш. / О.О. Бейдик. – К.: ВГЛ «Обрій», 2008. – 167с.

3. Бейдик О.О. Макаров А.Т. Методика дослідження природних рекреаційно-туристських ресурсів України. // Регіон-2004: стратегія оптимального розвитку: Матеріали міжнарод. наук.-практ. конф. – Харків: Харківський національний університет ім.В.Н.Каразіна, 2004. – С.93–95.

4. Любіцева О.О. Панкова Є.В., Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України. Навчальний посібник. - К.: Альтерпрес, 2007. - 369 с.

5. Фоменко Н.В., Рекреаційні ресурси та курортологія / Фоменко Н.В. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. - 312 с.

6. Полтавець А. М. Рекреаційний потенціал Київської області / А. М. Полтавець // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. - 2015. - № 4. - С. 72-81. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zemleustriy_2015_4_13.

7. Воловик Л. М. Особливості розвитку рекреаційно-туристичного комплексу столичного регіону (на прикладі Київської області) / Л. М. Воловик // Географія та туризм. - 2013. - Вип. 26. - С. 164-173. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2013_26_23.
8. Глібовець В. Л. Суспільно-географічні аспекти дослідження міст як центрів туризму (на прикладі Столичного суспільно-географічного району) [Текст] : автореферат... канд. географічних наук, спец.: 11.00.02 - економічна та соціальна географія / Глібовець В. Л. – К. : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2011. – 24 с.
9. Роговський С. В. Система озеленення м. Біла Церква – сучасний стан та перспективи розвитку / С. В. Роговський // Агробіологія. - 2012. - № 8. - С. 5-9. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agr_2012_8_3.
10. Давиденко І. В. Основні компоненти туристично-рекреаційного потенціалу / І. В. Давиденко // Соціально-економічні проблеми сучасності та концепція сталого розвитку в Україні та світі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2014. – Ч. 2. - С. 49-52.
11. Спрос на международный туризм остается прежним, несмотря на трудности [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www2.unwto.org/ru/press-release/2017-01-17/spros-na-mezhdunarodnyi-turizm-ostaetsya-prezhnim-nesmotrya-na-trudnosti>
12. The Comparative Economic Impact of Travel & Tourism [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wttc.org/-/media/files/reports/benchmark%20reports/the_comparative_economic_impact_of_travel_tourism.pdf
13. Гордієнко В. Туризм - рушій соціально-економічного розвитку країни [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/gordienko.pdf.
14. Інформація щодо відвідування України іноземними туристами та виїзду громадян України за кордон за I півріччя 2016 – 2017 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://me.gov.ua/>
15. Стратегія розвитку туризму та курортів до 2026 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80>
16. Програма розвитку туризму та туристичної інфраструктури в Київській області на 2017-2018 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: koda.gov.ua/
17. Стратегія розвитку Київської області на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kyivregioneconomy.com/strategiya-kiyivskoyi-oblasti-2020>
18. Програма розвитку малого і середнього підприємництва в Білоцерківському районі на 2015-2016 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: bcrda.kiev.ua/
19. Стратегія розвитку Білої Церкви до 2025 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://golocal-ukraine.com/projects/bila-tserkva-strategiya-rozvitku-do-2025-roku/>
20. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
21. Закон України «Про Перелік пам’яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
22. Про віднесення наукових об’єктів до таких, що становлять національне надбання. . [Електронний ресурс] : розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2002 р. №472-р. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>
23. Бюджет м. Біла Церква на 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bc-rada.gov.ua/node/7590>
24. Генеральний план м. Біла Церква Київської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bc-rada.gov.ua/node/5333>

References.

1. Shkola, I.M. (2003), *Menedzhment turystychnoi industrii: navchal'nyj posibnyk* [Touristic industry mavagement: study guide], CHTEIKNTEU, Chernivtsi, Ukraine.
2. Bejdyk O.O. (2008), *Turysts'ko-rekreatsijni resursy: navchal'no-metodychnyj kompleks* [Tourist and recreational resources: educational and methodical complex], 2nd ed, Obrij, Kyiv, Ukraine.
3. Bejdyk O.O. and Makarov A.T. (2004), “Research Methodology of natural recreational and tourist resources of Ukraine”, *Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* [Materials of the international scientific and practical conference], Rehion-2004: stratehiia optymal'noho rozvytku [Region-2004: Optimal Development Strategy], Kharkivs'kyj natsional'nyj universytet im.V.N.Karazina, Kharkiv, Ukraine pp. 93–95.
4. Liubitseva O.O., Pankova Ye.V., Staffijchuk V.I. (2007), *Turystychni resursy Ukrainy. Navchal'nyj posibnyk* [Touristic resources of Ukraine. Study guide], Al'terpres, Kyiv, Ukraine.
5. Fomenko N.V. (2007), *Rekreatsijni resursy ta kurortolohiia* [Recreation resources and resorts researches], Tsentr navchal'noi literatury, Kyiv, Ukraine.
6. Poltavets' A. M. (2015), “Recreational potential of Kyiv region”, *Zemleustrij, kadastr i monitorynh zemel'*, [Online], vol. 4, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zemleustriy_2015_4_13 (Accessed 05 December 2017).
7. Volovyk L. M. (2013), “Development features of the recreational and tourist complex of the capital region (on the example of the Kiev region)”, *Heohrafiia ta turyzm*, [Online], vol. 26, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2013_26_23 (Accessed 05 December 2017).
8. Hlybovets', V. L. (2011), “Socio-geographical aspects of the study of cities as centers of tourism (for example, the Capital Social-Geographic region)”, Candidate of Geographic Sciences, Economic and social geography, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine.
9. Rohovs'kyj S. V. (2012), “The system of landscaping in Bila Tserkva city- the current state and prospects of developmentlandscaping”, *Ahrobiolohiia*, [Online], vol. 8, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agr_2012_8_3 (Accessed 05 December 2017).
10. Davydenko I. V. (2014), “The main components of tourist and recreational potential”, *Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* [Materials of the international scientific and practical conference], Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnosti ta kontseptsiiia staloho rozvytku v Ukraini ta sviti [Socio-economic problems of the present and the concept of sustainable development in Ukraine and in the world], Dnipropetrovs'k, Ukraine, pp. 49-52.
11. The official site of World Tourism Organization UNWTO (2017), “Spros na mezhdunarodnyj turizm ostaetsja prezhnim, nesmotrja na trudnosti”, available at: <http://www2.unwto.org/ru/press-release/2017-01-17/spros-na-mezhdunarodnyi-turizm-ostaetsya-prezhnim-nesmotrya-na-trudnosti> (Accessed 05 December 2017).
12. The official site oft the World Travel & Tourism Council (WTTTC) (2012) “The Comparative Economic Impact of Travel & Tourism”, available at: http://www.wttc.org/-/media/files/reports/benchmark%20reports/the_comparative_economic_impact_of_travel_tourism.pdf (Accessed 05 December 2017).
13. Hordiienko V. (2013) “Turyzm - rushij sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku krainy”, available at: http://tourlib.net/statti_ukr/gordienko.pdf.
14. The official site of Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2017), “Informatsiia schodo vidviduvannia Ukrainy inozemnymy turystamy ta vyizdu hromadian Ukrainy za kordon za I pivrichchia 2016 – 2017 rokiv”, available at: <http://me.gov.ua> (Accessed 05 December 2017).
15. The official site of the Verkhovna Rada of Ukraine (2017), “Development Strategy of tourism and resorts until 2026”, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80> (Accessed 05 December 2017).
16. The official site of Kyiv Regional State Administration (2017), “The program of tourism development in the Kyiv region in 2017—2018 years”, available at: koda.gov.ua/ (Accessed 05 December 2017).
17. The official site of Kyiv Regional State Administration (2017), “Development Strategy of Kyiv region until 2020”, available at: <https://www.kyivregioneconomy.com/strategiya-kiyivskoyi-oblasti-2020> (Accessed 05 December 2017).
18. The official site of Bila Tserkva State district administration (2015) “Program of development of small and medium business in the Bila Tserkva district for 2015-2016”, available at: bcrda.kiev.ua (Accessed 05 December 2017).
19. The official site of public organization GoLOCAL (2016) “Development Strategy of Bila Tserkva until 2025”, available at: <https://www.kyivregioneconomy.com/strategiya-kiyivskoyi-oblasti-2020> (Accessed 05 December 2017).
20. State Statistics Service of Ukraine (2017), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 05 December 2017).
21. The Verkhovna Rada of Ukraine (2009), The Law of Ukraine “On the List of Cultural Heritage Sites Not Subject to Privatization”, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/> (Accessed 05 December 2017).
22. Cabinet of Ministers of Ukraine (2001), “Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On the classification of scientific objects to those that constitute a national heritage””, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/> (Accessed 05 December 2017).

23. The official site of Bila Tserkva city council (2017), “Biudzheth m. Bila Tserkva na 2017 rik”, available at: <https://bc-rada.gov.ua/node/75903> (Accessed 05 December 2017).

24. The official site of Bila Tserkva city council (2016), "The general plan of the city of Bila Tserkva of the Kyiv region", available at: <https://bc-rada.gov.ua/node/5333> (Accessed 05 December 2017).

Стаття надійшла до редакції 11.12.2017 р.

(<http://www.poligrafua.net/>).

bigmir)net ◀

565

5] (<http://www.bigmir.net/>).

Вгору.

ТОВ "ДКС Центр"